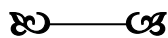

การศึกษาพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญในพื้นที่พาณิชย์กรรมดั้งเดิมของชุมชน
ริมน้ำบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง พื้นที่ศึกษาจังหวัดราชบุรีและจังหวัด

สมุทรสงคราม*

A STUDY OF SIGNIFICANT PUBLIC AREAS IN TRADITIONAL COMMERCIAL
AREAS OF WATERFRONT COMMUNITIES IN THE MAE KLONG BASIN
FOCUSING ON RATCHABURI AND SAMUT SONGKHRAM PROVINCES

ธีรดา รongรัตน์

Theerada Rongrat

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Corresponding Author E-mail: Theerada.rong@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของพื้นที่ วิเคราะห์พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำ รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะ ความคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ งานวิจัยนี้ใช้วิธีบูรณาการเชิงคุณภาพและเชิงสำรวจโดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ใช้งานบริเวณ 6 ตลาดน้ำสำคัญ ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำบางนกแขวก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดร่มบรูว์ และตลาดน้ำดำเนินสะดวก และการศึกษาพื้นที่เชิงลึกของตลาดน้ำชบเซาโดยการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์แบบกลุ่มบริเวณตลาดน้ำสามอำเภอ

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่การค้าดั้งเดิมดำเนินการอยู่และตลาดน้ำที่ชบเซาถูกเปลี่ยนบทบาทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำดั้งเดิมประกอบด้วย ศาสนสถานและแหล่งพาณิชย์กรรมใหม่ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ตลาดน้ำเดิมซึ่งช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำดั้งเดิมที่ได้รับการฟื้นฟูและตลาดน้ำประยุกต์ประกอบด้วย พื้นที่ทางเดินริมน้ำ พื้นที่ท้องน้ำ และพื้นที่ลานอเนกประสงค์เพื่อกิจกรรมการค้า ผู้ใช้งานคาดหวังการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่คำนึงถึงบทบาทและอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ แนวทางสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำประกอบด้วย การปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม

*Received April 30, 2022; Revised May 21, 2022; Accepted May 23, 2022

การบริหารจัดการกิจกรรม และการบริหารจัดการพื้นที่และบริการสาธารณะที่เน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวเศรษฐกิจชุมชนและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ตลาดน้ำ; พื้นที่สาธารณะ; ชุมชนริมน้ำ

Abstract

This research paper aims to study the nature of the area, analyze public spaces that are significant to the floating market. Public Space Usage Patterns Expectations for future changes, as well as propose ways to develop and improve public spaces. The research uses a qualitative and exploratory integration method, with the content divided into two parts: data collection and interviewing users in six major floating markets, namely Bang Noi Floating Market, Bang Nok Khwaek Floating Market, Amphawa Floating Market, Tha Kha Floating Market, RomBoor Floating Market and Pratunam Floating Market, and an in-depth study of the floating market are stagnant by collecting data and group interviews at sam district floating market.

The results showed that traditional commercial areas were operating and sluggish floating markets were shifted roles to promote tourism. Public spaces significant to the traditional floating market include: New religious sites and commercial sites linked to the former floating market area, which promotes the community economy. Public spaces significant to the restored original floating market and applied floating market include: Waterfront promenades, waterfront areas and multipurpose courtyard areas for commercial activities. Users expect the development of public spaces that take into account the role and identity of each area. Key approaches to the development and improvement of public spaces of the floating market include: Improving physical appearance and environment, Activity management and management of public areas and services focused on promoting tourism, the economy, communities and culture.

Keywords: Floating market; Public space; Water Community

บทนำ

ชุมชนริมน้ำเป็นรูปแบบการตั้งรกรากแบบดั้งเดิมที่พบได้ในตามพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำในประเทศไทย เนื่องจากคนไทยมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับน้ำและมีพื้นฐานจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมที่สายน้ำเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต ทำให้กิจกรรมส่วนมากมักเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำไปจนถึงในแม่น้ำในบริเวณที่เป็นย่านชุมชน อย่างไรก็ตาม ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาประเทศ และวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไปเป็นผลให้สังคมเกษตรกรรมก้าวเข้าสู่สังคมเมือง ชุมชนริมน้ำจึงถูกลดบทบาทลงและกำลังจะหายไปจากสังคมไทยตามกาลเวลา การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนและการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนริมน้ำจึงมีความสำคัญทำให้ทราบถึงรูปแบบการใช้งานพัฒนาการของพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่พาณิชยกรรมริมน้ำหรือตลาดน้ำ ทั้งยังเป็นแนวทางในการส่งเสริมการออกแบบวางผังชุมชนริมน้ำที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต

พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างถือเป็นพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำดั้งเดิมที่มีความสำคัญปรากฏหลักฐานตั้งแต่ในสมัยอยุธยา มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและความหลากหลายทางธรรมชาติ มีโครงข่ายแม่น้ำลำคลองกระจายเชื่อมโยงทั่วบริเวณเหมาะสมในการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ โดยรูปแบบการใช้พื้นที่บริเวณชุมชนริมน้ำลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างมีลักษณะเป็นกิจกรรมเชิงธุรกิจที่เป็นศูนย์กลางทางการซื้อขายแลกเปลี่ยนรูปแบบตลาด เกิดขึ้นตามบริเวณจุดตัดคลองหรือปากแม่น้ำสายสำคัญ (ชนธิกาญจน์ จินใจตรง และกฤตพร หัวเจริญ, 2563) รูปแบบชุมชนริมน้ำที่เกิดขึ้นประกอบไปด้วยตลาดร้านค้าที่หนาแน่นสองฝั่งคลองจึงเกิดขึ้นตลอดเส้นทางลำน้ำแม่กลองปัจจุบันศูนย์กลางตลาดน้ำขนาดใหญ่ถูกเปลี่ยนบทบาทและแทนที่ด้วยพื้นที่การท่องเที่ยวในรูปแบบของ “ตลาดน้ำ” ที่มีชุมชนริมน้ำที่ไม่หนาแน่นเหมือนในอดีต

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชยกรรมดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสำหรับทุกคน และเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมวัฒนธรรมในเชิงสถานที่และเวลา ซึ่งพื้นที่พาณิชยกรรมดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำก็มีรูปแบบการใช้งานในพื้นที่สาธารณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละสถานที่ สภาวะและยุคสมัย นอกจากนี้ประเด็นสำคัญในการวิจัยนี้ เนื่องจากตลาดน้ำหรือย่านพาณิชยกรรมดั้งเดิมริมน้ำถูกเปลี่ยนและมีบทบาทสำคัญในการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน สอดคล้องกับการส่งเสริมอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวตามนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรองใน 55 จังหวัด โดยพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างอยู่ภายใต้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าว (ไทยโพสต์, 2561) พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร มีพื้นที่

ชุมชน แหล่งพาณิชยกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีตลาดน้ำเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งตลาดน้ำที่สำคัญของประเทศหลากหลายแห่งก็ปรากฏอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง ซึ่งยังมีงานวิจัยไม่มากนักที่ศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชยกรรมริมน้ำลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการใช้พื้นที่ของตลาดน้ำ

ประเด็นการศึกษามุ่งเน้นการทำความเข้าใจถึงรูปแบบและการใช้พื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำสำคัญ 6 แห่งที่เป็นที่นิยมและดำเนินการต่อเนื่อง มีการค้าคึกคักในปัจจุบัน ประกอบด้วย ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำบางนกแขวก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดร่มบรูว์ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก นอกจากนี้ยังมุ่งศึกษาพื้นที่และแนวทางในการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่ตลาดน้ำที่ซบเซาและปิดตัวลงในปัจจุบัน โดยนำ พื้นที่ชุมชนตลาดน้ำสามอำเภอ มาเป็นพื้นที่ตัวแทนตลาดชุมชนริมน้ำดั้งเดิมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างเนื่องมาจากความน่าสนใจของพื้นที่ตั้งที่คาบเกี่ยวระหว่าง 2 จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ และปมหลังของพื้นที่เคยมีบทบาททางที่สำคัญทางด้านพาณิชยกรรมเป็นศูนย์กลางการเปลี่ยนถ่ายสินค้าหลัก และในปัจจุบันตลาดน้ำสามอำเภอยังคงมีทรัพยากรและรูปแบบของชุมชนริมน้ำที่มีความสมบูรณ์ แต่ขาดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงผู้คนไม่คึกคักดังเช่นอดีตจากเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาพื้นที่ที่มีความสำคัญ รูปแบบการใช้งาน และความคาดหวังถึงความเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในอนาคต ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชยกรรมของตลาดน้ำทั่วไปและตลาดน้ำสามอำเภอ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของพื้นที่ตลาดน้ำที่สำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างและตลาดน้ำสามอำเภอ และศึกษาความคาดหวังของผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ตลาดน้ำลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างและตลาดน้ำสามอำเภอ
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชยกรรมของตลาดน้ำทั่วไปและตลาดน้ำสามอำเภอที่ซบเซา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการบูรณาการงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่เป็นการอธิบายและวิเคราะห์ผลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group)

เพื่อวิเคราะห์ถึงพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง รูปแบบการใช้งานพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ของตลาดน้ำในอนาคต

2. พื้นที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกครอบคลุมการศึกษาตลาดน้ำที่มีความสำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างที่เป็นตลาดน้ำที่ยังดำเนินกิจการและมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำบางนกแขวก ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดร่มบรูว์ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ส่วนที่สองเป็นการศึกษาพื้นที่เชิงลึก โดยการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) ในบริเวณตลาดน้ำสามอำเภอ ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่ซบเซาและปิดตัวลง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คนในพื้นที่ ผู้ค้า นักท่องเที่ยวใช้การคัดเลือกแบบสุ่ม (Random) โดยสัมภาษณ์จนกว่าจะครบถ้วนอ้อมตัว และผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากการสำรวจ การสัมภาษณ์ ทั้งสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย (Focus group) และชุดคำถาม มาจัดกลุ่มประมวลผลและวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้

4.1 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ ในพื้นที่ศึกษาตลาดน้ำ 6 แห่งที่สำคัญ และการสำรวจ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) ในพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอตลาดที่ซบเซาในปัจจุบันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน

4.2 วิเคราะห์ผล นำข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ผลข้อมูลจากความเชื่อมโยงผลของแบบสอบถามให้สอดคล้องตามกรอบวิจัย โดยมีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ศึกษา (Cross-case Comparison) เพื่อแยกแยะ ลักษณะร่วม หรือลักษณะที่แตกต่างกัน เพื่อหาพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญของตลาดน้ำในลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง

4.3 สรุปข้อมูลและเสนอแนวทางการฟื้นฟู/ปรับปรุง/รักษา พื้นที่สาธารณะที่สำคัญของตลาดน้ำทั่วไปและของพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอ สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญในพื้นที่พาณิชยกรรมดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถแบ่งเป็นผลการศึกษาออกตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้คือ

1. ลักษณะของพื้นที่ตลาดน้ำที่สำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ในจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงครามมีโครงข่ายของคลองและลำน้ำที่กระจายเชื่อมโยงทั่วบริเวณ ปรากฏพื้นที่ชุมชนและตลาดน้ำที่ยังคงมีบทบาทในการค้าและการท่องเที่ยวหลากหลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมองจากเชิงแผนที่พบว่าในกลุ่มพื้นที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นละแวกพื้นที่ที่มีตลาดน้ำและชุมชนกระจุกตัวอย่างหนาแน่น โดยในบริเวณดังกล่าวพบว่า ตลาดน้ำดั้งเดิมมีการฟื้นฟูปรับปรุงรูปแบบของตลาดทำให้ยังคงดำเนินการมาจนปัจจุบัน ตลาดที่เป็นที่นิยมมีผู้เข้าใช้งานมากและดำเนินการต่อเนื่องจากการสำรวจผู้ใช้งาน ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้อย และตลาดน้ำบางนกแขวก ในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา และตลาดร่มบรู ในอำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, และตลาดน้ำดำเนินสะดวก ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ทั้ง 6 พื้นที่ เป็นตลาดน้ำที่ประกอบด้วย พื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่กิจกรรมสาธารณะ และกิจกรรมการค้าที่ชัดเจน เนื่องจากได้รับการร่วมมือร่วมใจของชาวชุมชนในการฟื้นฟูตลาดเพื่อสร้างเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ตลาดน้ำที่เหล่านี้อาจมีลักษณะที่ตั้งทางกายภาพในบริเวณจุดตัดของลำคลอง บริเวณปากแม่น้ำ และตามเส้นทางทางน้ำที่มีโครงข่ายการเชื่อมต่อที่เหมาะสม ปัจจุบันมีการเข้าถึงสะดวกทางรถยนต์และมีพื้นที่สาธารณะรูปแบบอื่น ๆ เชื่อมโยงกับพื้นที่ตลาดน้ำดั้งเดิมที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้งาน รูปแบบการค้าของตลาดน้ำที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา มีความแตกต่างกันสามารถจำแนกประเภทคือ 1. ตลาดน้ำดั้งเดิม มีการปรับปรุงน้อย/ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและวิถีชุมชนเดิม ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้อย และตลาดน้ำบางนกแขวก 2. ตลาดน้ำดั้งเดิมที่มีการฟื้นฟูรูปแบบเพื่อบทบาทการท่องเที่ยว มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่รวมถึงการปรับเปลี่ยนการใช้งานเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหลัก ได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดน้ำดำเนินสะดวก และ 3. ตลาดน้ำรูปแบบประยุกต์ มีการจัดตั้งตลาดเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการค้าและคงไว้ซึ่งภาพลักษณ์ของความเป็นตลาดน้ำ ได้แก่ ตลาดน้ำท่าคา และตลาดร่มบรู

ในขณะที่ ตลาดน้ำสามอำเภอ เป็นตลาดน้ำดั้งเดิมปัจจุบันซบเซาและปิดตัวลงตั้งอยู่ในพื้นที่คาบเกี่ยวสองจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าทางน้ำในอดีตและยังคงมีศักยภาพด้านการเป็นพื้นที่วัฒนธรรม พื้นที่สาธารณะ และกิจกรรมการค้า

2. พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง

การศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ซึ่งส่วนแรกครอบคลุมพื้นที่ศึกษาตลาดน้ำที่มีความสำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างที่ยังดำเนินกิจการและมีบทบาทสำคัญใน

ปัจจุบัน ส่วนที่สองศึกษาพื้นที่เชิงลึกในพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอ ซึ่งเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวของสองจังหวัด ถือเป็นพื้นที่ตัวแทนในการศึกษาตลาดน้ำที่มีความซับซ้อนทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน สรุปผลได้ดังนี้

2.1. พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำสำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง ตอนล่างผลการวิจัยนำแนวคิดของ Matthew Carmona (2003) เรื่องคุณสมบัติพื้นที่สาธารณะที่มีศักยภาพ และแนวคิดพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพ ของ Gehl (2013) มาเป็นเกณฑ์การพิจารณาพื้นที่สาธารณะที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ตลาดน้ำ โดยวิเคราะห์ร่วมกับผลจากการสัมภาษณ์ พบว่า พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อพื้นที่การค้าของตลาดน้ำในพื้นที่จังหวัดราชบุรีและสมุทรสงครามอธิบายตามประเภทของตลาดน้ำที่ทำการศึกษาดังนี้

- ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม ตลาดน้ำบางน้อย และตลาดบางนกแขวก มีการฟื้นฟูปรับปรุงรูปแบบของพื้นที่ไม่มากนักและการฟื้นฟูทางด้านการท่องเที่ยวมีบทบาทไม่โดดเด่นมาก จากการวิเคราะห์พื้นที่และความคิดเห็นของผู้ใช้งาน พบว่า พื้นที่สาธารณะที่สำคัญของตลาดคือพื้นที่ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ในอดีตและเป็นพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ต่อการค้า 1. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่สาธารณะของวัด โบสถ์ รวมถึงพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างที่ดินทางศาสนสถานกับชุมชน พบว่า เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่ดึงดูดผู้คนให้แวะเวียนมาตลาดน้ำและชุมชนริมน้ำดั้งเดิม 2. แหล่งพาณิชยกรรมใหม่ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ตลาดน้ำเดิม เช่น ตลาดนัด ตลาดเหล่านี้นอกจากจะทำหน้าที่เป็นพื้นที่การค้าแล้วยังถือเป็นพื้นที่สาธารณะที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชน ส่งเสริมความคึกคักของตลาดน้ำเดิมจากการเข้ามาใช้พื้นที่ของกลุ่มคนที่หลากหลาย

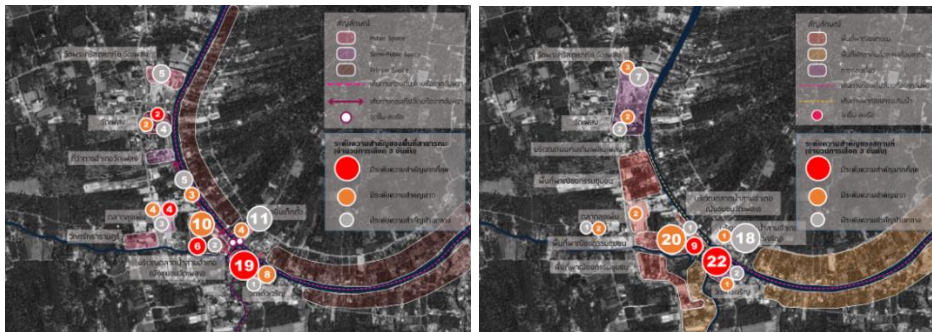
- ตลาดน้ำดั้งเดิมที่มีการฟื้นฟูเพื่อบทบาทการท่องเที่ยว ปรากฏเด่นชัด 2 แห่ง ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำอัมพวา จากการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ใช้งานพบว่า พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญของตลาดน้ำทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่กิจกรรมเชิงพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำรูปแบบนี้ได้แก่ 1. พื้นที่สาธารณะทางเดินริมน้ำ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมีบทบาทหลักด้านการท่องเที่ยว ทำหน้าที่เพื่อเชื่อมโยงการสัญจร เชื่อมกิจกรรมแก่ผู้ใช้งาน ทั้งกิจกรรมจำเป็นกิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมทางสังคม เช่น การค้าขาย การนั่งเล่นพักผ่อน การทานอาหารริมน้ำ พื้นที่ทางเดินริมน้ำทำให้ตลาดน้ำทั้งสองแห่งนี้มีการใช้งานอย่างพลวัตมีประสิทธิภาพและมีชีวิตชีวา 2. พื้นที่ท้องน้ำ พบว่า กิจกรรมทางด้านพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยวมีการใช้งานบริเวณริมตลิ่งและลามลงมาในพื้นที่ท้องน้ำ ซึ่งการใช้พื้นที่ท้องน้ำทำให้เกิดการไหลและการสัญจรไปยังจุดต่าง ๆ อย่างเป็นโครงข่าย จากการสัมภาษณ์พบว่า พื้นที่ทางเดินริมน้ำและพื้นที่ท้องน้ำเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญมากต่อตลาดน้ำที่มีบทบาทในด้านการท่องเที่ยว (กุลธิดา สุริยะวรรณกุล, 2557)

- ตลาดน้ำรูปแบบประยุกต์ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ค้าขายในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่สร้างเอกลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบตลาดน้ำแบบดั้งเดิม โดยตลาดน้ำท่าคาและตลาดร่มบรูว์จัดอยู่ในตลาดน้ำรูปแบบประยุกต์ พบว่า พื้นที่สาธารณะที่มีที่มียุทธศาสตร์ต่อตลาดน้ำท่าคา คือ 1. พื้นที่สาธารณะประเภททางเดินริมน้ำ ถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากเนื่องจากจุดประสงค์การจัดตั้งตลาดน้ำเพื่อการค้าริมคลองคล้ายคลึงกับตลาดน้ำอัมพวา พื้นที่ทางเดินริมน้ำจึงเป็นพื้นที่หลักที่ก่อให้เกิดกิจกรรมการค้าริมน้ำ พื้นที่ริมสองฝั่งจะทำหน้าที่เป็นเส้นทางสัญจร พื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน และพื้นที่ในการรับประทานอาหาร 2. พื้นที่ท้องน้ำ เนื่องมาจากกิจกรรมทางด้านพาณิชยกรรมการค้าและการท่องเที่ยวมีการใช้พื้นที่ท้องน้ำเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ในขณะที่ตลาดร่มบรูว์ เป็นตลาดจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ลานอเนกประสงค์บริเวณริมน้ำของวัดประดู่ พบว่า พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดร่มบรูว์คือ 1. พื้นที่ลานอเนกประสงค์ เนื่องจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในตลาดและกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมทั้งหมดถูกจัดอยู่ในบริเวณลานว่างสาธารณะของลานวัดประดู่ 2. ศาลาสนาม เนื่องจากวัดประดู่เป็นวัดพระอารามหลวง ขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ชุมชนโดยรอบ วัดประดู่นอกจากจะเป็นตัวแทนทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแก่คนในพื้นที่แล้ว วัดยังทำหน้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดคนภายนอกและพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้ใช้งานโดยรอบ (อรุณวรรณ ศิริวิชารักษ์, 2550).

2.2. พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำสามอำเภอ จากการประชุมกลุ่มย่อยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำสามอำเภอ พบว่าพื้นที่ติดคลองแควอ้อมและคลองบางนางสุญที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนเห็นว่าเป็นพื้นที่สำคัญในการทำกิจกรรมสาธารณะ โดยสรุปตามระดับความสำคัญของพื้นที่ปรากฏว่า 1. วัดแก้วเจริญ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากที่สุดในการทำกิจกรรมสาธารณะ พื้นที่วัดเป็นลานกิจกรรมใช้ประกอบกิจกรรมประเพณีนันทนาการ ได้แก่ พื้นที่พบปะนั่งคุย ให้อาหารปลา นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่กิจกรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและให้ความรู้ 2. พื้นที่ตลาดน้ำดั้งเดิม (ฝั่งวัดเพลง) เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมหลักและเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนวัดเพลงซึ่งยังคงมีผู้แวะเที่ยวชมวิถีชุมชน และ 3. ตลาดลุ่มเพิ่ม เป็นตลาดนัดขนาดใหญ่เชื่อมโยงกับพื้นที่ตลาดน้ำเดิม ซึ่งเป็นแหล่งการค้าขายใหม่ของคนในพื้นที่ปัจจุบันมีความสำคัญในแง่ของการเป็นพื้นที่การค้าหลักของชุมชน (พรชัย ปานรัตน์, 2564)

สถานที่ที่มีนัยสำคัญด้านอัตลักษณ์ของพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอ จากการตั้งคำถามถึงสถานที่ที่สำคัญและมีเอกลักษณ์ในบริเวณตลาดน้ำสามอำเภอ พบว่า สถานที่ที่สำคัญในบริเวณพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม คือ 1. วัดแก้วเจริญ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ถือเป็นศูนย์กลางในเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

มีพื้นที่ที่เป็นพิพิธภัณฑ์เรือที่ให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่สองจังหวัด 2. พื้นที่ตลาดน้ำดั้งเดิม (ฝั่งวัดเพลง) ที่เป็นพื้นที่หลักของตลาดน้ำสามอำเภอ เป็นพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่ยังมีสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ และ 3. โรงเรียนเต็กตึ้ว เนื่องจากเป็นพื้นที่ริมน้ำอยู่ฝั่งตรงข้ามจากตลาดน้ำสามอำเภอและวัดแก้วเจริญสามารถเดินเชื่อมถึงกันได้ และเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมตามเทศกาล

ภาพที่ 1 สรุปการเลือกพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญ (ซ้าย) และสถานที่ที่มีนัยสำคัญด้านอัตลักษณ์ของพื้นที่ (ขวา) บริเวณตลาดน้ำสามอำเภอ

ที่มา: (จากการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย, 2564)

2.3 ความคาดหวังต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตในพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ตลาดน้ำ

2.3.1 ความคาดหวังของผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ตลาดน้ำ 6 แห่งพบว่าทั้ง 6 พื้นที่ศึกษา ความคิดเห็นของผู้ใช้งานมีประเด็นที่หลากหลายแต่มีความซ้ำซ้อนกันสามารถจำแนกประเด็นสำคัญหลักออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะ และ ด้านการจัดการพื้นที่สาธารณะ

ด้านการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะ พบว่า ผู้ใช้งานต้องการให้พื้นที่ตลาดมีการปรับปรุงรูปแบบทางกายภาพเพื่อให้เกิดความสวยงามและสามารถใช้งานได้อย่างสะดวก โดยความเห็นส่วนมากกล่าวถึงความสะดวกสบายในการใช้งานพื้นที่สาธารณะในตลาดน้ำ อาทิ ปรับปรุงเส้นทางเดินริมน้ำในพื้นที่ซื้อขายและการจัดวางร้านค้าและรูปแบบแผงลอย ป้ายบอกจุดหมายและเส้นทางเป็นเรื่องสำคัญ หากมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่ตลาดน้ำมีความน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ควรปรับปรุงพื้นที่รองรับกิจกรรมทางสังคมให้เพียงพอและเหมาะสม

ด้านการจัดการพื้นที่สาธารณะ สามารถสรุปประเด็นได้คือ 1. การจัดการด้านกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ ผู้ใช้งานเห็นว่าการจัดกิจกรรมควรมีอย่างต่อเนื่องและ

ส่งเสริมกิจกรรมใหม่ให้มากขึ้น ได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว กิจกรรมตามเทศกาล 2. การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ พบว่า การพัฒนาพื้นที่ใหม่กับการอนุรักษ์ความเป็นตลาดน้ำดั้งเดิมควรทำร่วมกัน จำเป็นต้องมีการพูดคุยกันในทุกระดับ ชุมชน ภาครัฐ พัฒนาท้องถิ่นร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริงก่อนการพัฒนา

2.3.2 ความคาดหวังของผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะในตลาดน้ำสามอำเภอ ผลจากการทำประชุมกลุ่มย่อย พบว่า การนำเอาบทบาทอัตลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่มาเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้ตลาดน้ำมีความหลากหลายและไม่เหมือนกัน โดยความคาดหวังในการพัฒนาในอนาคต พบว่า ผลลัพธ์มีความสอดคล้องกันกับตลาดอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง คือ สภาพทางกายภาพมีการจัดการที่ดีและมีความสวยงามน่าดึงดูด และต้องการทำให้เศรษฐกิจในชุมชนยังคงอยู่ได้

ผู้ใช้งานแสดงความคิดเห็นถึงประเด็นด้านศักยภาพของพื้นที่ พบว่า การบริหารจัดการและการส่งเสริมสิ่งที่มีค่าในชุมชนทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ นอกจากนี้การพัฒนาการด้านการสัญจร การเชื่อมต่อภายในพื้นที่ การเข้าถึงโดยรอบ ควรมีการปรับปรุงและส่งเสริมบทบาทของพื้นที่ เพื่อตอบสนองถึงความสะดวกเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวแก่ผู้ใช้งาน โครงข่ายการขนส่ง และเส้นทางการท่องเที่ยวทางเรือควรมีการสนับสนุนเนื่องจากสามารถเป็นเส้นทางสัญจรใหม่เชื่อมต่อกับพื้นที่หรือตลาดน้ำอื่น ๆ ซึ่งเป็นศักยภาพที่ตั้งของตลาดน้ำสามอำเภอ

นอกจากนี้ พบว่า ปัญหาทางด้านสังคมวัฒนธรรม ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ขบเคืองเป็นประเด็นหลัก การแนวทางการค้าขายใหม่เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการค้ามีความสำคัญ เช่น การหาของดีประจำชุมชนเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ หรือการจัดการพื้นที่ให้กลุ่มชุมชนมาค้าขายในพื้นที่ตลาดดั้งเดิม เป็นต้น

3. แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชย์กรรมของตลาดน้ำทั่วไปและตลาดน้ำสามอำเภอ

แนวทางการการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำสรุปประเด็นจากการวิเคราะห์และความเห็นของผู้ใช้งาน โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดโดยประยุกต์จากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่และเสนอรูปแบบกิจกรรมใหม่ที่เป็นไปได้ ซึ่งเป็นการเสนอแนวคิดและวิธีในมิติของการออกแบบชุมชนที่เกี่ยวข้องกับมิติการพัฒนาด้านกายภาพและการจัดการพื้นที่ประกอบด้วย

3.1 การพัฒนาและปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะ

1. แนวทางการอนุรักษ์และการฟื้นฟูพื้นที่ตลาดน้ำและชุมชน พื้นที่ในบริเวณที่ศึกษาสามารถจำแนกความสำคัญตามคุณค่าของพื้นที่ แบ่งออกเป็น 1.พื้นที่อนุรักษ์ เช่น บริเวณตลาดน้ำสามอำเภอดั้งเดิมฝั่งชุมชนวัดเพลง พื้นที่ชุมชนริมน้ำฝั่งวัดแก้วเจริญที่มีต้นยางนาโบราณ ที่เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ รูปแบบสถาปัตยกรรม และองค์ประกอบของตลาดน้ำดั้งเดิมอยู่ และ 2. พื้นที่ควบคุมการพัฒนา เช่น พื้นที่วัดแก้วเจริญ พื้นที่โรงเรียนเต็กตึ้ว รวมถึงพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ริมน้ำที่มีความเชื่อมโยงกับบริเวณตลาดน้ำ ซึ่งการจัดลำดับความสำคัญตามคุณค่าของพื้นที่สามารถเป็นแนวทางการอนุรักษ์ปรับปรุงพื้นที่ได้ สามารถอธิบายแนวทางได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 การอนุรักษ์รูปแบบสถาปัตยกรรม อาคารแถว และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ของตลาดน้ำทั่วไปและตลาดน้ำสามอำเภอ คือ การฟื้นฟูอาคารที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ให้อยู่ในรูปแบบดั้งเดิมคล้ายกับในอดีต อาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานให้หลากหลายมากกว่าแค่เพื่อการอยู่อาศัย แต่ยังคงรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพดั้งเดิมของอาคารไว้ และการปรับปรุง คือ การสร้างอาคาร กลุ่มอาคาร และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนริมน้ำขึ้นใหม่โดยให้มีความกลมกลืนกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิม

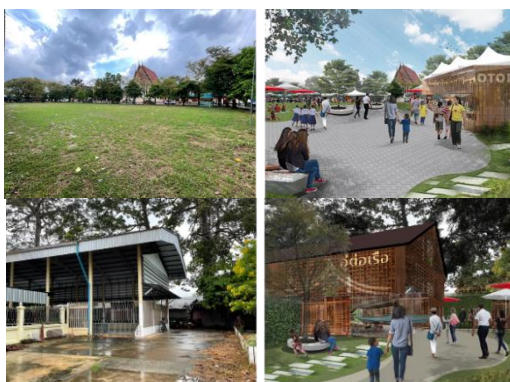
แนวทางที่ 2 การปรับปรุงภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมในพื้นที่สาธารณะ โดยองค์ประกอบทางภูมิทัศน์สถาปัตยกรรมริมน้ำแบบดั้งเดิม (ทางเดินริมน้ำ/ สะพานข้ามคลอง, ศาลาทำน้ำ/ท่าเทียบเรือ/บันไดทำน้ำ) มีการอนุรักษ์และควบคุมรูปแบบ วัสดุ และสีให้สอดคล้องกลมกลืนและมีความคงทนแข็งแรงในการใช้งาน การปรับปรุงการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ควบคุมการพัฒนา ควรมีการปรับปรุงความเชื่อมโยงในพื้นที่ชุมชน-ตลาดเก่าให้เป็นโครงข่ายสามารถเดินถึงทุกพื้นที่สำคัญและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เดิม นอกจากนี้พื้นที่ประเภทลานโล่ง มีแนวความคิดปรับปรุงพื้นที่ให้มีพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก (Pocket Park) เพื่อช่วยลดความแออัดและความร้อนเพื่ออำนวยความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้งานและนักท่องเที่ยวมากขึ้น

2. แนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูความเชื่อมโยงตลาดน้ำดั้งเดิมและพื้นที่เชื่อมโยงโดยรอบ

แนวทางที่ 1 การสร้างความเชื่อมต่อของพื้นที่และการปรับปรุงเส้นทาง เพื่อให้เกิดการใช้งานในพื้นที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง โดยมีวิธีการดำเนินการคือ การปรับปรุงเส้นทางการเดินทางทำให้เป็นโครงข่ายสามารถเดินทั่วถึงได้ตลอดพื้นที่ตลาดน้ำและละแวกชุมชนนั้น ๆ

นอกจากนี้การปรับปรุงเรื่องป้ายและสัญลักษณ์ในการบอกเส้นทางและตำแหน่งสำคัญของพื้นที่เป็นสิ่งที่ต้องคำนึง

แนวทางที่ 2 การพัฒนาในด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ตลาดน้ำและชุมชน โดยการสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีชุมชน การสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์และการเรียนรู้ การสนับสนุนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีใหม่ โดยกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว และจุดท่องเที่ยวที่สำคัญในพื้นที่ตลาดน้ำ

ภาพที่ 2 ภาพแนวคิดก่อน-หลังแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและการปรับปรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่พื้นที่สาธารณะบริเวณตลาดน้ำสามอ่าง, ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)

3.2 การบริหารกิจกรรมและการจัดการพื้นที่สาธารณะ

1. การบริหารจัดการด้านกิจกรรมในพื้นที่บริการสาธารณะ สามารถจำแนกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะออกเป็น 3 รูปแบบได้แก่ 1. กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ควรมีพื้นที่รองรับหรือพื้นที่อำนวยความสะดวก ได้แก่ พื้นที่นั่งเล่น พื้นที่ออกกำลังกาย พื้นที่นั่งพักผ่อน หรือพื้นที่ในการจับจ่ายซื้อขายสินค้า 2. กิจกรรมทางเลือก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ปรับปรุงขึ้นใหม่จากพื้นที่ดั้งเดิมของตลาดน้ำเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดกลุ่มคนและนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ ได้แก่ การสร้างพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พื้นที่ค้าขาย OTOP ของกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น และ 3. กิจกรรมเทศกาลหรือกิจกรรมประจำปี ได้แก่ งานลอยกระทง งานสงกรานต์และงานวัดประจำปี ควรส่งเสริมในเรื่องพื้นที่ในการจัดกิจกรรมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้งานเข้าถึงได้ง่าย โดยแนวทางในการจัดการกิจกรรมมีดังนี้

แนวทางที่ 1 กำหนดกิจกรรมให้เกิดอย่างต่อเนื่องและหลากหลายในพื้นที่ตลาดน้ำ ได้แก่ จัดกิจกรรมหลากหลายช่วงเวลาและจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยตลาดน้ำมักเปิดในวันหยุดสุดสัปดาห์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ซึ่งควรเปิดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ควรสนับสนุนพื้นที่สำหรับกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้เพียงพอต่อการใช้งาน สนับสนุนพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางเลือกให้มีความหลากหลายและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และสนับสนุนพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมตามเทศกาลและประเพณี เช่น ในตลาดน้ำสามอำเภอ งานลอยกระทงใช้พื้นที่บริเวณท่าน้ำวัดแก้วเจริญและโรงเรียนเต็กตู้ งานกินเจ ในช่วงเดือนตุลาคมใช้พื้นที่บริเวณโรงเรียนเต็กตู้ เป็นต้น

แนวทางที่ 2 กำหนดบทบาทของพื้นที่เพื่อให้เป็นพื้นที่รวมกิจกรรมของชุมชนที่มีความหลากหลาย เช่น ตลาดน้ำสามอำเภอพื้นที่ที่ถูกแบ่งด้วยคลองสองสาย และแต่ละพื้นที่มีลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกัน วัดแก้วเจริญมีบทบาทในเรื่องการเป็นพื้นที่ทางศาสนา ประวัติศาสตร์และการเรียนรู้ ผังตลาดน้ำสามอำเภอ (ผังวัดเพลง) มีบทบาททางด้านการเป็นพื้นที่พาณิชยกรรมแบบดั้งเดิมและโดดเด่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ผังโรงเรียนเต็กตู้มีบทบาทในด้านการเป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยววิถีใหม่ ซึ่งการกำหนดบทบาทจะช่วยให้กิจกรรมในพื้นที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ

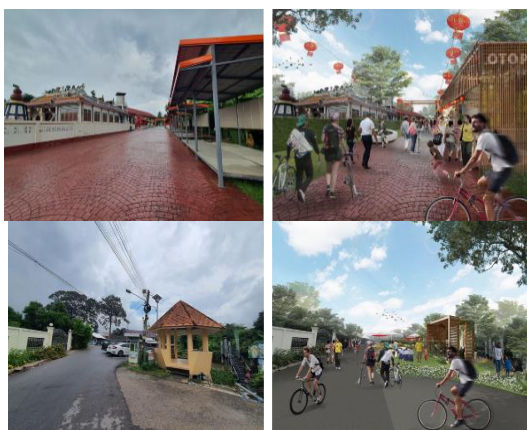
ภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการกำหนดบทบาทของพื้นที่ของพื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอและชุมชนโดยรอบ, ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)

2. การบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะและบริการสาธารณะ การจัดการพื้นที่ได้แก่ การกำหนดเส้นทางสัญจรและกำหนดเส้นทางเท้าภายในพื้นที่ตลาดน้ำ การอำนวยความสะดวกเรื่องพื้นที่จอดรถ รวมถึงการจัดการในเรื่องการค้าขาย พื้นที่ค้าขายถาวร-ชั่วคราว การตั้งแผงลอยในพื้นที่ทางเท้า เป็นต้น ในขณะที่มิติด้านการบริหารจัดการสาธารณะจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงหรือใช้งานพื้นที่ โดยสามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 กำหนดพื้นที่ค้าขายให้เหมาะสมในพื้นที่สาธารณะ คือกำหนดให้มีการจัดระเบียบการวางตั้งร้านค้า มีการจำกัดแนวเขตการวางพื้นที่ค้าขายเพื่อไม่ให้ล้ำไปยังพื้นที่สัญจร สร้างแนวทางเดินให้มีความชัดเจน และกำหนดพื้นที่ค้าขายให้เหมาะสมกับ

รูปแบบการค้าและของพื้นที่นั้น ๆ เช่น กำหนดวัน เวลา ร้านค้าชั่วคราวที่ค้าขายอยู่ในลาน
อเนกประสงค์ของวัด เป็นต้น

แนวทางที่ 2 กำหนดพื้นที่สาธารณะที่สามารถรองรับกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย
โดยจัดพื้นที่ประเภทลานต่าง ๆ ให้มีความยืดหยุ่นในการรองรับกิจกรรม ควรมีการจัด
กิจกรรมหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามประเภทกิจกรรม (Event) งานตามเทศกาล งานประเพณี
ประจำปี รวมถึงนิทรรศการชั่วคราวต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรม

ภาพที่ 4 ภาพแนวคิดก่อน-หลังการฟื้นฟูด้านการบริหารจัดการพื้นที่และการบริการ
สาธารณะพื้นที่ตลาดน้ำบริเวณตลาดน้ำสามอำเภอ, ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)

แนวทางที่ 3 กำหนดพื้นที่บริการและอำนวยความสะดวกเพื่อง่ายต่อการเข้าถึง มี
การกำหนดพื้นที่อำนวยความสะดวกในการจอดรถยนต์รวมถึงเส้นทางเดินเท้าและเส้นทาง
จักรยานควรมีการสนับสนุน นอกจากนี้กำหนดท่าเรือหลักเพื่อกระจายคนสู่แหล่งท่องเที่ยว
อื่น ๆ และกำหนดเส้นทางทางท่องเที่ยว ที่สามารถใช้เส้นทางน้ำได้ เช่น แผนการท่องเที่ยว
1 วันจากตลาดน้ำสามอำเภอสู่ตลาดน้ำอัมพวา เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อพื้นที่พาณิชยกรรมดั้งเดิมของชุมชน
ริมน้ำบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ลักษณะของพื้นที่ตลาดน้ำที่สำคัญในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง จาก
ผลการวิจัยพบว่าลักษณะพื้นที่ตลาดน้ำในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างในปัจจุบันสามารถ
แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม ตลาดน้ำดั้งเดิมที่ได้รับการฟื้นฟูใหม่ และ
ตลาดน้ำประยุกต์ โดยทั้ง 3 รูปแบบมีบทบาทโดดเด่นในเรื่องพาณิชยกรรมที่ส่งเสริมการ

ท่องเที่ยว ร้านค้าริมน้ำ มีการฟื้นฟูใหม่มีจุดประสงค์หลักเพื่อเป็นพื้นที่เชิงท่องเที่ยว การอยู่อาศัยของคนในพื้นที่และวิถีชีวิตเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อเป็นการพาณิชย์ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมจังหวัดสมุทรสงครามของชนิธิกาญจน์ จินใจตรง และกฤตพร ห้าวเจริญ (2563) และงานวิจัยลักษณะพื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนอัมพวา ของสุธาสิณี สารประสิทธิ์ (2559) ที่กล่าวถึงบทบาทของตลาดน้ำในกลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างและการใช้งานในพื้นที่การค้าที่โดยมากในปัจจุบันเป็นตลาดเพื่อการท่องเที่ยว

2. พื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำที่สำคัญในกลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง และรูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะบริเวณย่านพาณิชย์กรรมดั้งเดิมของตลาดน้ำ เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำในพื้นที่ศึกษา โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเรื่องพื้นที่สาธารณะที่มีความสำคัญโดยพิจารณาจาก 1. คุณสมบัติพื้นที่สาธารณะที่มีศักยภาพจากแนวคิดของ Matthew Carmona and etc. (2003) ที่ประกอบด้วย เกณฑ์เรื่องความสบายและภาพลักษณ์ของพื้นที่ (Comfort and image) เกณฑ์การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ (Access and linkage) เกณฑ์เรื่องการใช้และทำกิจกรรม (Uses and activity) เกณฑ์เรื่องการมีส่วนร่วมโดยไม่ได้ตั้งใจหรือการได้เฝ้ามอง (Passive engagement) เกณฑ์เรื่องการค้นพบประสบการณ์ใหม่ (Discovery) และ เกณฑ์ด้านความเป็นสังคม (Sociability) และ 2. คุณสมบัติพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพจากแนวคิดของ Gehl (2013) ประกอบด้วย เกณฑ์เรื่องการใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะเป็นกิจกรรมทางเลือก (Optional activities) และเกณฑ์เรื่องการใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะกิจกรรมทางสังคม (Social activities) สามารถอภิปรายผลได้ว่าพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำแต่ละแห่งจะประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีศักยภาพอย่างน้อย 4 ตัวชี้วัด และเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดการใช้งานสำหรับประเภทกิจกรรมทางเลือก (Optional activities) และกิจกรรมเชิงสังคม (Social activities) โดยปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวชี้วัดที่ทำให้เห็นถึงคุณภาพของกิจกรรม บรรยากาศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และแสดงให้เห็นถึงความเป็นสาธารณะและมีศักยภาพในการใช้พื้นที่ในเชิงสังคม โดยรูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะของแต่ละตลาดน้ำอาจมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่และประเภทของตลาดน้ำ

โดยพื้นที่สาธารณะที่มีนัยสำคัญต่อตลาดน้ำ หากเป็นรูปแบบตลาดน้ำดั้งเดิม (ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดน้ำบางนกแขวก) พื้นที่สาธารณะที่สำคัญประกอบด้วย ศาลาพักผ่อนซึ่งเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ และพาณิชย์กรรมใหม่ที่เชื่อมโยงกับตลาดน้ำเดิมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ หากเป็นตลาดน้ำดั้งเดิมที่มีการฟื้นฟูเพื่อบทบาทการท่องเที่ยว (ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดน้ำดำเนินสะดวก) และตลาดน้ำรูปแบบประยุกต์ซึ่งเป็นตลาดน้ำจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ค้าขายในที่สาธารณะชุมชน (ตลาดน้ำท่าคา ตลาดร่มบรู) พบว่า พื้นที่

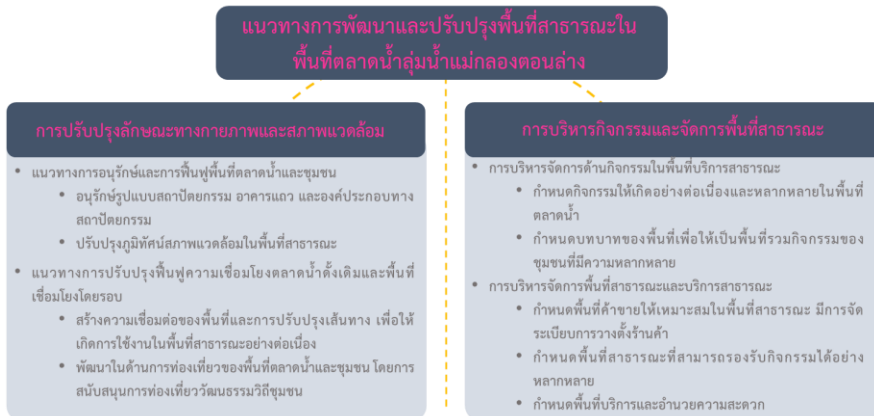
สาธารณะที่มีนัยสำคัญของตลาดน้ำทั้งสองประเภทนี้ ประกอบด้วย พื้นที่ที่มีความสำคัญต่อกิจกรรมในเชิงพาณิชย์กรรมและการท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่สาธารณะทางเดินริมน้ำ พื้นที่ท้องน้ำ พื้นที่สาธารณะประเภทลานอเนกประสงค์ที่ถูกจัดเพื่อเป็นพื้นที่การค้า

พื้นที่ตลาดน้ำสามอำเภอซึ่งเป็นพื้นที่ตัวแทนของตลาดน้ำที่มีความชบเซา จากการพิจารณาความสำคัญของพื้นที่สาธารณะ พบว่า ตลาดน้ำสามอำเภอจัดอยู่ในรูปแบบตลาดประเภทตลาดน้ำดั้งเดิม โดยพื้นที่ศาสนสถาน พื้นที่ตลาดน้ำดั้งเดิม และตลาดใหม่มีความสำคัญต่อพื้นที่

3. แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชย์กรรมของตลาดน้ำ โดยผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในอนาคตมีความสอดคล้องกับแนวคิดและคุณสมบัติพื้นที่สาธารณะที่มีศักยภาพ (Carmona, 2003) และคุณสมบัติพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพจากแนวคิดของ Gehl (2013) ที่เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อให้มีชีวิตชีวาและมีคุณภาพ สามารถสรุปประเด็นหลักได้ คือ 1. การพัฒนาและปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่สาธารณะ ที่เน้นถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูพื้นที่ตลาดน้ำและชุมชน และการปรับปรุงและการฟื้นฟูด้านความเชื่อมโยงของตลาดน้ำและพื้นที่เชื่อมโยงโดยรอบ 2. แนวทางการบริหารจัดการด้านกิจกรรมในพื้นที่บริการสาธารณะ เป็นการส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่เพื่อให้เกิดความพลวัตในการใช้งาน ที่เน้นถึงการกำหนดกิจกรรมให้เกิดอย่างต่อเนื่องและหลากหลายในพื้นที่ตลาดน้ำ และ 3. แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะและบริการสาธารณะ ที่เน้นถึงการกำหนดพื้นที่เพื่อค้าขายให้เหมาะสมในพื้นที่สาธารณะ การกำหนดพื้นที่สาธารณะที่สามารถรองรับกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย และการกำหนดพื้นที่บริการและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากงานวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สาธารณะในพื้นที่พาณิชย์กรรมของตลาดน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง อธิบายได้ดังนี้

ภาพที่ 5 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีนโยบายสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับย่าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาพื้นที่ตลาดน้ำ รวมถึงควรกำหนดแนวทางร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำในลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างของจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงครามอย่างบูรณาการร่วมกัน

2. ควรมีการส่งเสริมบทบาทและรักษาอัตลักษณ์ของตลาดน้ำแต่ละพื้นที่ เพื่อยกระดับให้ตลาดน้ำแต่ละแห่งมีบทบาทอัตลักษณ์ที่ชัดเจนซึ่งเป็นศักยภาพใหม่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและเพื่อความสมดุลและยั่งยืนของพื้นที่ในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลของการศึกษาพื้นที่พาณิชย์กรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างงานวิชาการ งานพัฒนาชุมชนได้

2. งานวิจัยนี้สามารถนำผลลัพธ์ที่ได้ไปเป็นแนวทางในการศึกษาพื้นที่สาธารณะในพื้นที่ต่าง ๆ ในระดับย่านได้ เพื่อให้เกิดผลงานวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

3. การศึกษาเรื่องพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำต่าง ๆ ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ ความเสี่ยงในปัจจุบันอนาคต เนื่องจากรูปแบบการใช้งานมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตพร ห้าวเจริญ. (2555). กระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของตลาดชุมชนริมน้ำบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุลธิดา สุริยวรรณากุล. (2557). แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำอัมพวา. ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิธิกาญจน์ จินใจตรง, และ กฤตพร ห้าวเจริญ. (2563). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล., 31(2), 17-33.
- ไทยโพสต์. (2561). ขวนเทียนนอกกรอบ ปลุกกระแสเมืองรองไฮซีซั่น. สืบค้น 13 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/23237>
- พรชัย ปานรัตน์. (2564, สิงหาคม). ตัวแทนผู้ค้าชุมชนวัดเพลง [บทสัมภาษณ์].
- สุธาสิณี สารประสิทธิ์. (2559). ลักษณะพื้นที่กึ่งสาธารณะและพื้นที่สาธารณะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรุณวรรณ ศิริวิชราภรณ์. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนคลองวัดประดู่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Jan Gehl. (2013). *How to study public life*. Chichester, Washinton, DC: Island Press.
- Matthew Carmona, at el. (2003). *Public Places Urban Spaces*. Oxford: Architectural Press